

Talousneuvoksen harvinainen juhann

Suomessa kasvaa miljoonia koivupuita, jotka yhdessä antavat pohjoiselle kesällemme kotoisan leiman. Joskus hyvin harvoin koivujen joukkoon ilmestyy poikkeava yksilö, joka satunnaisen postimerkkiharvinaisuuden tavoin niittää laajalti mainetta ja nopeasti kerää ympärilleen ahkeria tutkijoita. Tällainen periaatteessa uudentyyppinen harvinaisuus on meillä viimeksi tavattu Valkealan pitäjältä Kymenlaakson pohjoisosassa.

Talousneuvos Kääriäinen koivuineen. Liuskalsissa lehdistä ei ole sahalaitaisuutta; puu kuuluu Pirkkalan koivun tyyppiin. Se edustaa samanlaista luonnonoikkua, jonka tuloksena Pinsiönkin puu joskus 1800-luvulla syntyi.

Talousneuvos Arvo Kääriäisen kesähuvi sijaitsee pienessä »Rauhansaaressa», jonka ympärillä Valkealan reitin vedet virtaavat Jokelan joesta Lappalanjärveen. Saaren pengerreretyt rannat tarjoavat lehtipuille erinomaisen kasvumaaperän, ja sen tähden tiheätä kasvillisuutta on silloin tällöin karsittava. Viisi vuotta sitten talousneuvos Kääriäisen apulainen Matti Mäkelä oli saanut tehtäväkseen suorittaa harvennusta rantapuiden muodostamassa vyössä, ja silloin hänen silmäänsä oli aivan sattumalta osunut nuori koivu, jonka lehdet herättivät erikoisuudellaan huomiota. Hän muisti nähneensä Olavinlinnassa samantapaisen liuskalehtisen koivun ja arvasi, että kyseessä oli nykyin arvokas kasviharvinaisuus.

Tämä puu tietysti säästettiin, ja saaren isäntä ryhtyi innolla toimiin sen salaisuuden selvittämiseksi. Tri Sakari Saarnijoki Metsäntutkimuslaitokselta tutki näytteet ja totesi, että Valkealaan oli mutaation kautta itsestään ilmestynyt uusi koivumuoto, jota ei kannattanut silti ristiä »Valkealan koivuksi», koska eräiden yleisten tunnusmerkkien perusteella sen voi katsoa kuuluvan tunnettuihin »Pirkkalan koivuihin». Tämä maamme lehtipuuharvinaisuuksiin perehtynyt tutkija kävi myös paikan päällä, ja tänä kesänä Kääriäisen erikoinen pihapuu aiotaan rauhoittaa.

Pirkkalan koivusta on meillä tullut jo käsite, ja kaikenlaiset erikoiset koivunlehden muodot tavataan yleensä lukea tämän kuulun nimen piiriin. Pirkkalan koivun ohella maassamme kasvaa kuitenkin — sekä luonnonvara-

uskoivu

sena että keinotekoisesti siirrettynä — kaksi erillistä koivutyyppeä.

Ilmeisesti spontaanin mutaation tuloksena syntynyt Pirkkalan koivu keksittiin v. 1862 Pinsiössä sijainneen Raiskion torpan lähettäviltä. Seuraavana vuonna tunnettu kasvistomies tri A. J. Mela antoi sille nykyisen nimen *Forma bircalesis*, mutta v. 1887 Fauna & flora-seuran pöytäkirjoista voidaan lukea toteamus, että tämä suurikokoinen koivu oli kaadettu — lisäksi seuran piirissä oli yleisesti valiteltu, kun maassa ei ollut suojelulakia, joka turvaisi tuollaisten harvinaisuuksien säilymisen. Samaan paikkaan ilmestyi kuitenkin heti vuosikymmenen alussa neljä uutta Pirkkalan koivua, ja näistä vartettuja oksia Pitkänien sairaalan professori Haugberg ryhtyi jakamaan ystävilleen. Tätä tietä Pirkkalan koivu on »levinnyt», mutta luonnonvaraisena sitä ei tieltävästi ole esiintynyt Pinsiön ulkopuolella maailmassa muualla kuin nyt hieinan uudessa asussa Valkealassa.

Pirkkalan koivun lehdet ovat liuskaisia, mutta reunat ovat kauttaaltaan tasaiset. Kun liuskoittuneen lehden reunat ovat sahalaitaisia, ovat kyseessä muut muodot. Ruotsissa tunnetaan hyvin yksi sellainen Taalainmaan koivu, jolle Carl Linnén poika antoi tieteellisen nimen *Forma dalecarlica*. Tätä teräväreunaista, hammaslaitaista tyyppiä edustavat mm. Helsingin Tähtitorinmäellä kasvavat puut. Taalain-

maan koivuja ei meillä ole spontaanisti syntynyt, vaan ne kaikki ovat »ympäimällä» siirrettyjä puistopuita.

Tietynlainen Pirkkalan ja Taalainmaan koivujen välimuoto on *Forma laciniata*, joka hyvin tunnetaan Keski-Euroopassakin. Tämä on ko. kolmesta vanhin puistopuu, ja sitäkin on paljon keinotekoisesti meille siirretty. Mutta tämän koivutyypin piiriin luettavia yksilöitä on Suomessa myös luonnonvaraisesti syntynyt: Loimaalla. Pihtiputaalla ja Pälkäneellä on tavattu »laciniatan» erikoismuotoja. Tätä tyyppiä on mm. Olavinlinnan puu.

Koivuharvinaisuudet ovat tiedemiehen kannalta sangen arvokkaita, sillä ne tarjoavat tilaisuuden moninaisiin kokeisiin kasvinjalostusta silmällä pitäen — ja näin niistä on välillistä hyötyä arkipäivän metsänhoidolle. Metsäntutkimuslaitoksessa on ahkerasti risteytetty eri muotoja sekä mikroskooppisesti tutkittu näiden solunrakenteen, ja näin on päästy selville koivuharvinaisuuksiemme arvoituksista.

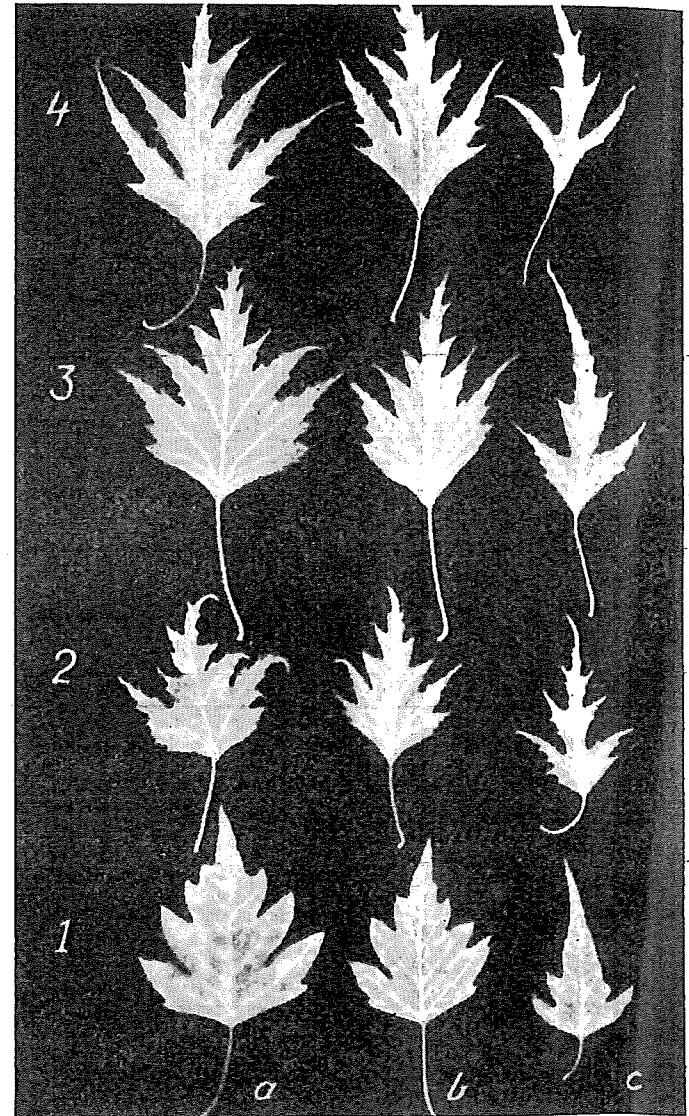
Erikoismuotojen synnä näyttää olevan solunjakautumisessa tapahtunut häiriö, jonka seurauksena koko kasvi hentoutuu. Kaikki kasvinosat kehittyvät normaalia kapeammiksi sulhteessa pituuteen, ja tämä ihmisi estää myös heteiden tavanomaisen kehittymisen: ne jäävät peittoon ja putoavat myöhemmin pois. Kasvi muuttuu näin naarasyksilöksi ja on itse kykenemätön lisääntymään. Uuden koivun ilmestyessä on syytä aina epäillä spontaania mutaatiota — varsinkin jos puu löydetään tavanomaisen luonnon keskeltä.

Teksti ja kuva:

Kaarle Nordenstreng

On paljon mahdollista, että tällaisia koivuharvinaisuuksia on vielä tuntemattomana muuallakin Suomessa. Ne olisi hyvä saattaa metsäntutkimuslaitoksen tietoon. Hyvät lukijat, jos te satutte tietämään sellaisista, niin ilmoittakaa meille. Viemme tiedon edelleen asian-tuntijoille.

K-P

Koivuharvinaisuuksien tunnusmerkit. Kuvassa 1. rivi (alimmainen) edustaa Pirkkalan koivua, 2. Loimaan koivua, 3. *Forma laciniata* ja ylin 4:llä merkitty Taalainmaan koivu. Pystysuorissa jonoissa a:n kohdalla lyhytverson lehtiä, b:n pitkäverson tyviosan lehtiä ja c:n kärkilehtiä.